

Potres koji je – sagradio

• U Muzeju grada Zagreba zbog velikog interesa posjetilaca produženo trajanje izložbe dokumenata o potresu koji je zadesio grad prije stotinu godina

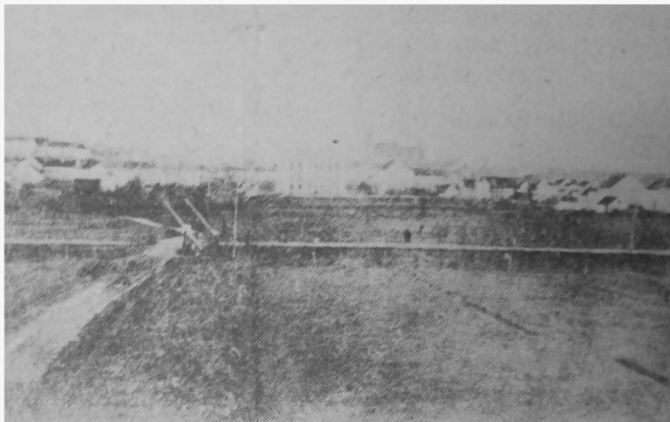
Prije sto godina, (9. studenoga 1880.) Zagreb i bližu okolicu zadesio je jak potres. Pucale su obrambene kule i bedemi, rušile su se kuće, urušavali stropovi i drobili zidovi. O stotoj obljetnici te nesreće, Muzej grada Zagreba pripremio je izložbu pod naslovom »Potres 1880. i izgradnja Zagreba« povezavši u jednu cjelinu dvije teme: sam potres i situaciju poslije potresa prezentiranu originalnom dokumentacijom iz onoga vremena.

Potresi ruše, ali ovaj je, vjerujemo li izloženom materijalu, a moramo, jer su to originalni dokumenti o izgradnji Zagreba do 1900. više sagradio nego srušio. Do 1880. Zagreb je, iako središte Hrvatske, bio mali provincijski gradić u velikoj Austro-Ugarskoj, a osam godina poslije potresa stručnjaci i gradski zastupnici predložili su takvu koncepciju regulatorne osnove prema kojoj je Zagreb trebao postati pravi evropski grad, što se narednih godina i ostvarilo. Izgradivši komunalije, stambene i društvene objekte, dobio je izgled po kojem ga dandanas prepoznajemo, a broj žitelja kojih je 1880. bilo 30.830 povećao se do 1900. godine na 61.002 stanovnika.

Ta ekspanzija ilustrirana je nizom usporednih fotografija snimljenih s istoga mjesta u razmaku od dvadesetak godina, koje predstavljaju jednu od rijetkih pozitivnih komparacija izgradnje Zagreba.

Koliko je i što potres srušio, a koliko je poslije sagrađeno?

Od 3.830 zgrada koliko je Zagreb tada imao, 485 stambenih kuća je toliko stradalo da su se morale srušiti, a 1758 ih je bilo oštećeno. Grad je ostao bez javne rasvjete, škole su bile zatvorene, trgovački promet smanjen, a kulturni i društveni život posve je zamro. Od javnih objekata najteže je stradala katedrala, crkve sv. Marka i sv. Katarine, Kamenita vrata bila su raspucana, a na snažnim srednjovjekovnim kulama Popovog tornja i Lotrščaku pojavile su se pukotine. Oko 6000 ljudi, petina cjelokupnog stanovništva, napustilo je svoje ruševne domove i Zagreb. Gornji grad i Kaptol ubrzo se saniraju, a Donji grad koji je do potresa imao tek nekoliko ulica, postaje izgradnjom palače Jugoslavenske akademije kulturno središte Zagreba.

Dva pogleda na Zagreb u razmaku od samo 18 godina! Fotografije su snimljene s istog mjesta gdje je današnji Glavni kolodvor – gornja 1880. godine, donja 1898.

Počinja se razmišljati o regulaciji i proširenju grada, pa se već 1883. bira regulatorni odbor, a 1887. Gradsko poglavarstvo prihvaća njegov prijedlog regulacije. Najvredniji dio toga prijedloga je sistem parkova od Zrinjevca do glavnog kolodvora. Tampon zelenila uz željezničku prugu zamišljen je tako da povezuje Botanički vrt sa »zapadnim perivojem«, današnjim Marulićevim, Mažuranićevim i Trgom maršala Tita. (I danas su te zelene površine pluća centra grada.) Započinje uređenje Novog

Terga (danas Zrinski trg), a na nekadašnjem Jelačićevom trgu se planski grade trokatne zgrade i on postaje trgovačko i prometno središte Zagreba. Zgrada Hrvatskog narodnog kazališta sa cjelokupnim unutrašnjim dekoracijama izgrađena je za godinu dana, a arhitekt Herman Bollé po nalogu biskupa Strossmayera obnavlja katedralu gradeći takve neogotičke zvonike da »svakomu koji iole estetičke čuti ima, srce bi zaigralo od veselja, kad bi, vozeći se u Zagreb, već iz daleka opaziti mogao zvonike koji bi sa divnim zagrebačkim položajem u suglasju stajali«. Izgrađena je zgrada »Kola« i Obrtna škola, ukupno oko 700 novih kuća u 10 godina.

U komunalnom uređenju grada počinje novo razdoblje, proširuje se vodovodna mreža, uvodi kanalizacija i izvode tipske stubbe koje povezuju Donji i Gornji grad. Nagla brojnost stanovništva stvara nove ulice (danas je to potez Klaićeve ulice i Ulice 8. maja), izgrađeno je 10 kilometara sljemenske ceste, a osobito se brine za javne trgove i šetališta. Sagrađen je Srednjoškolski centar (danas kompleks škola na Rooseveltovom trgu), te pet pučkih škola. Podiže se Glavni kolodvor, Tomislavov trg poprima izgradnjom Umjetničkog paviljona konačan oblik, asfaltiraju se pločnici i ceste, uvodi javni promet, tramvaj, uspinjača i fižaker, a željeznica povezuje Zagreb s Trstom, Bečom, Rijekom i Budimpeštom, pa tako nakon kulturnog Zagreb postaje i jaki trgovački centar Hrvatske.

Izložbeni materijal u Muzeju grada Zagreba efektno zaokružuju dva originalna plana Zagreba, jedan iz 1878. i drugi iz 1898. godine čija usporedba bjelodano potkrepljuje činjenicu da je potres 1880. »više sagradio nego srušio«.

Vremeplov kroz Zagreb u dane potresa i dvadeset godina poslije potresne izgradnje pomogao je svojom dokumentacijom ostvariti Historijski arhiv u Zagrebu, bez čije suradnje ova izložba ne bi bila ni cjelovita, ni tako dokumentarna kao što jest.

Osuвременjena zbivanja

Umjesno je zapitati se – zbog čega je izložba »Potres 1880. i izgradnja Zagreba« čije trajanje je produženo za mjesec dana iznad predviđenog roka, jedna od najposjećenijih koje je Muzej grada Zagreba posljednjih godina organizirao? S vidljivim interesom su je razgledali građani, đaci, studenti i usputni prolaznici, a stručnjaci, arhitekti i urbanisti pomno su proučavali dokumentaciju, osobito razglednice iz onog vremena, vraćajući se u izložbeni prostor po nekoliko puta.

Mislim da se odgovor nameće sam po sebi. Stanovnici Zagreba vole svoj grad i zainteresirani su za njegovu budućnost, a ova je izložba podsjetivši prezentiranim materijalom na elementarnu nepogodu, osuвременila zbivanja koja su ga izgradila i razvila.

Izgradnja i razvoj Zagreba najaktualnije su društvene teme posljednjih godina. Gotovo da nema dana, a da se u novinama ne pojavi napis u vezi s planiranjem grada, revitalizacijom, ili zaštitom spomenika kulture. Upravo ovih dana aktualne su rasprave oko revizije Generalnog urbanističkog plana Zagreba, donesenog još 1971. godine, a u pripremama je srednjoročni plan za razdoblje od 1980. do 1985. Praktična vrijednost izložbe u Muzeju grada Zagreba je iniciranje obnavljanja i uređenja starih gradskih jezgri i parkovnih površina koje ulaze u realizaciju Generalnog urbanističkog plana Zagreba.

ĐURĐA MILER